

Mänskliga rättigheter – FN:s arbete och Sveriges efterlevnad av FN-konventioner

Bild 2: Mänskliga rättigheter

Mänskliga rättigheter grundar sig på idén om att alla människor har universella rättigheter som är lika för alla, oavsett könstillhörighet, sexuell läggning, kultur, etnicitet eller andra saker som kan göra att man skiljer sig från andra människor. Med det kommer grundtanken om att alla människor är födda fria och har ett lika värde, alla ska därför ha samma rättigheter och skyldigheter. De mänskliga rättigheterna är odelbara, så samtliga rättigheter ska gälla. Ingen stat kan välja att bara tillgodose vissa.

Rör förhållandet mellan staten och individen

De mänskliga rättigheterna reglerar i grunden förhållandet mellan staten och individen.

De utgör en begränsning av statens makt över individen och slår samtidigt fast skyldigheter för staten. Ett exempel är att staten är skyldig att skydda individens rättigheter från att kränkas av andra enskilda. Ett annat är att staten ska se till att varje människa kan förverkliga och utkräva sina rättigheter enligt konventionen.

Statens skyldighet och individens rättigheter

Staterna är skyldiga att respektera folkrättens regler. Varje land har ett ansvar för att åtaganden vad gäller de mänskliga rättigheterna omsätts i nationell lagstiftning.

En del rättigheter får under vissa omständigheter inskränkas i lag, medan andra är absoluta och alltid ska gälla. Till exempel kan rörelsefriheten begränsas genom utgångsförbud under en pandemi, men alla inskränkningar av rättigheter måste vara proportionerliga mot ändamålet och kan inte pågå tills vidare.

Det räcker dock inte med lagar som klargör statens skyldigheter eller förbjuder vissa handlingar. Det krävs också ett fungerande rättssystem (poliser, advokater och åklagare, opartiska och rättvisa domstolar) som förverkligar lagarna. Därutöver behövs kompletterande åtgärder som information och kunskap för att göra människor medvetna om sina rättigheter.

En internationell angelägenhet

Om en kränkning sker av de mänskliga rättigheterna är det i första hand den aktuella statens ansvar att se till att den enskilde får upprättelse.

Men de mänskliga rättigheterna är en internationell angelägenhet och det är därför fullt legitimt för andra stater att framföra åsikter om och försöka påverka situationen i olika länder där rättigheterna kränks. Det finns olika internationella mekanismer dit den enskilde kan vända sig för att ställa ett land till svars för kränkningar av den enskildes mänskliga rättigheter, exempelvis Europadomstolen och de olika kommittéer som är kopplade till FN:s konventioner. Medlemsländernas efterlevnad av FN-åtaganden granskas regelbundet, exempelvis i den allmänna ländergranskningen (URP) var 4,5 år. (Mer om det senare i presentationen.)

Bild 3: Mänskliga rättigheter är

Folkrätten skiljer sig från nationell rätt på så vis att makten inte delas, utan det är samma aktör, suveräna stater, som såväl lagstiftar, verkställer och dömer.

Mänskliga rättigheter ska skydda individer mot staters övergrepp. För att alla ska få sina mänskliga rättigheter tillgodosedda måste **staten** på olika sätt leva upp till sina skyldigheter enligt konventionerna. Staten är bl.a. skyldig att:

- Följa och respektera rättigheterna.
- Skydda medborgarna.
- Uppfylla rättigheterna, exempelvis stifta lagar och avsätta budget som gör att rättigheterna kan uppfyllas

Sedvana är regler som kommer till utan att det står nedskrivet i exempelvis lagtext eller dokument. T. ex om stater återkommande uttrycker en vilja eller tanke eller handlar på ett visst sätt om en fråga som inte står nedskrivet, eller genom praxis.

Traktaträtt är internationella överenskommelser i skriftlig form mellan stater. Ex. konventioner, stadgar etc. Blir juridiskt bindande när en stat signerat och ratificerat.

På en **världskonferens om mänskliga rättigheter i Wien i juni 1993** som ofta refereras antogs en deklARATION och ett handlingsprogram som på nytt slog fast att det är det internationella samfundets uppgift att skydda rättigheterna. Ett viktigt resultat av konferensen var även att den slog fast att rättigheterna är ömsesidigt samverkande, odelbara och delar av samma enhet. Samt att de mänskliga rättigheterna är universella – de gäller för alla människor, utan åtskillnad, över hela världen, oavsett land, kultur eller specifik situation. Wien-deklARATIONEN tog också upp massiva kränkningar av mänskliga rättigheter, särskilt folkmord, etnisk rensning och systematiska våldtäkter, vidare självbestämmande, nuvarande och framtida generationers behov av en god miljö, särskilt sårbara grupper situation som gästarbetares, flyktingars och funktionshindrade samt kvinnors och flickors mänskliga rättigheter, där konferensen kräver att kvinnors rättigheter sätts i fokus för FN:s arbete för att skydda mänskliga rättigheter.

Bild 4: Folkrätt

De mänskliga rättigheterna ska gälla i fredstid till skillnad från den humanitära rätten som är krigets lagar. Både de mänskliga rättigheterna och den humanitära rätten reglerar statens skyldighet att skydda sina medborgare. De ska skydda individer mot staters makt- och våldsanvändning, i fred respektive i väpnad konflikt.

I dag överlappar och kompletterar de mänskliga rättigheterna och den humanitära rätten varandra. Ibland reglerar de samma rättigheter och skydd, t. ex. förbud mot tortyr, slaveri och diskriminering samt rätten till liv, frihet och personlig säkerhet som alltid gäller, även i tider för konflikt och krig.

Vissa mänskliga rättigheter kan tillfälligt inskränkas av staten i nödlägen (som t. ex. under en väpnad konflikt). Det kan till exempel handla om begränsningar i rätten till rörelsefrihet, mötesfrihet eller yttrandefrihet. Men vissa grundläggande rättigheter, som rätten till liv, skydd mot tortyr eller omänsklig behandling, förbud mot slaveri, förbud mot retroaktiv strafflagstiftning, kan aldrig begränsas och ska gälla i alla situationer, även under en väpnad konflikt.

Brott mot de mänskliga rättigheterna förekommer ofta under väpnade konflikter och kränkningar av de mänskliga rättigheterna bidrar till att konflikter uppstår. Omvänt gäller att respekt för de mänskliga rättigheterna kan förebygga väpnade konflikter.

Bild 5: Vägen till mänskliga rättigheter 1

Mänskliga rättigheter har rötter i mycket gamla värderingar och religioner i vårt kulturarv och de ingår i de mest alla utbredda filosofiska och politiska doktriner vi har i världen. Den så kallade **gyllene regeln** är ett exempel på detta, som kan ses i alla världsreligioner.

Tydligt arv från del av **upplysningsfilosofin** som menar att maktstrukturen i samhället är ett fördrag mellan människorna och en stat, som i gengäld binder sig att respektera vissa rättigheter för medborgarna, som rätt till liv, frihet och egendom.

Koppling till amerikanska och den franska revolutionen:

Alla människor är skapade lika, och har rättigheter som ingen kan ta ifrån dem, såsom rätten till liv, frihet och att få sträva efter lycka.

Amerikanska oavhängighetsförklaringen 1776

Det franska folket har beslutat att fastställa människans naturliga, oförytterliga och heliga rättigheter och skyldigheter. Franska deklARATIONEN om de mänskliga rättigheterna 1789

Humanitär rätt: (Krigets lagar) initierades av Henri Dunant, (1828-1910), som i Solferino 1859 organiserade en räddningsinsats efter ett stort slag med över 38 000 sårade, döende och döda. Dunant grundade Röda Korset 1863. Första **Genèvekonventionen** antogs 1864. Det finns 4 Genèvekonventioner: om skydd för sårade till lands och till sjöss, krigsfångar, civila i krig.

Haagkonventioner 1899 - 1907: flera konventioner som bl a definierar vem som är soldat, krigsfånge, hur krig får startas och skall skötas. Haagkonventionerna utgör grunden för Haagtribunalen, den permanenta skiljedomstolen, verksam från 1899.

Bild 6: Vägen till mänskliga rättigheter 2

Internationellt samarbete kring **de mänskliga rättigheterna** har **främst utvecklats efter andra världskriget**. Flera stater hade före 1945 egna liknande lagar om medborgarnas rättigheter men det fanns få internationella regler på området.

Främjandet av de mänskliga rättigheterna som ett av FN:s mål, slås fast direkt i inledningen i **FN-stadgan** från 1945, där Förenta Nationernas folk förklarar att de är beslutna:

"att ånyo betyga vår tro på de grundläggande mänskliga rättigheterna, på den enskilda människans värdighet och värde, på lika rättigheter för män och kvinnor samt för stora och små nationer."

Tre år därefter, **den 10 december 1948, antogs den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna**.

Samtidigt har under efterkrigstiden **regionala system** för att stärka mänskliga rättigheter vuxit fram:

Den europeiska konventionen med skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna från 1950 med tillhörande protokoll har även tillhörande domstol som kan pröva om stater kränkt sina medborgares rättigheter. Europakonventionen är svensk lag sedan 1995.

Den amerikanska konventionen för mänskliga rättigheter för länder i Nord-, Syd- och Mellanamerika, trädde i kraft 1978.

Afrikanska stadgan om mänskliga och folkens rättigheter (African Charter on Human and Peoples' Rights) el. Banjulstadgan, undertecknades 1981 i Nairobi av Afrikanska enhetsorganisationen (OAU) sedermera Afrikanska Unionen. Stadgan trädde i kraft 21 oktober 1986, varför den 21 oktober firas som Afrikanska mänskliga rättigheters dag. Alla 53 medlemsländer i AU har ratificerat stadgan.

Asiens deklaration för mänskliga rättigheter (1986) skapades av Asiens kommission för mänskliga rättigheter, som grundades av en grupp jurister och människorättsaktivister i Hongkong. Dokumentet beskrivs som ett "folkets frihetsbrev", för inget regeringsdokument har hittills getts ut.

Kairodeklarationen om de mänskliga rättigheterna i Islam antogs av 57 stater i OIC, Islamiska konferensorganisationen i Kairo 1990. Deklarationen förmedlar en muslimsk syn på mänskliga rättigheter och utgår från Sharia. Deklarationen kom till då Flera muslimska länder ansåg att FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna inte tog hänsyn till kulturella och religiösa förhållanden.

Bild 7: Tillkomsten av de mänskliga rättigheterna

Visa filmen om den allmänna förklaringen för mänskliga rättigheters tillkomst.

URL: <https://www.youtube.com/watch?v=eYmWy2keLLs&feature=youtu.be>

Bild 8: FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna 1

I samband med att FN bildades 1945 fick Eleanor Roosevelt (bilden) i uppdrag att leda arbetet i den nybildade *Kommissionen för mänskliga rättigheter* med att ta fram en deklaration om de mänskliga rättigheterna.

Tre år senare, den **10 december 1948**, antog FN:s generalförsamling den **allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna**. Från den dagen sägs de mänskliga rättigheterna vara universella, det vill säga gälla alla människor på jorden, oavsett vem du är eller var du bor.

Förklaringen definierar vilka de grundläggande mänskliga rättigheterna är. Den uttrycker den gemensamma viljan och strävan hos FN:s medlemsstater att arbeta för mänskliga rättigheter, rättvisa och jämställdhet i alla världens länder. Deklarationen säger att envar är berättigad till dessa absoluta rättigheter, utan åtskillnad av något slag. Det handlar om mänsklig värdighet och hur mänsklig värdighet kan beskyddas. Texten säger att det är just erkännandet av människors universella och odelbara rättigheter som ligger till grund för rättvisa, frihet och fred i världen.

30 Artiklar

Den allmänna förklaringen består av 30 artiklar som gemensamt uttrycker de grundläggande och universella fri- och rättigheterna. Artiklarna behandlar både sådant som alla har rätt till, som frihet och utbildning, och sådant som alla har rätt att vara fri från, som slaveri och tortyr.

Det är den första universella förklaringen om att det finns grundprinciper av odelbara rättigheter som gäller för alla och som världens stater gemensamt ska leva upp till. Förklaringen är också utgångspunkten för alla juridiskt bindande internationella folkrättsliga konventioner och den utgör grunden i det internationella arbetet med att övervaka de mänskliga rättigheterna i världens stater.

Hela världens förklaring

När FN:s generalförsamling antog texten till den allmänna förklaringen 1948 sa man att texten skulle spridas över hela världen, oberoende av regioners politiska förhållanden för att den skulle utgöra ett gemensamt rättesnöre för alla nationer att sträva efter. I dagsläget har nästan alla världens stater accepterat den allmänna förklaringen som ett kontrakt mellan regeringen och deras invånare. Den har också fungerat som en utgångspunkt för det expanderande folkrättsliga systemet om skydd av olika individers och grupperas rättigheter. Eftersom den allmänna förklaringen antogs den 10 december 1948, har den 10 december blivit den dag då man uppmärksammar mänskliga rättigheter världen över.

MR-förklaringen är inte juridiskt bindande men den betraktas som ett moraliskt rättesnöre som alla stater ska respektera. Den har också gett upphov till en rad konventioner och andra dokument. Några av de mest kända är barnkonventionen, kvinnokonventionen och konventionen mot tortyr. På senare år har bland annat konventionen för funktionsvarierades rättigheter tillkommit.

Bild 9: FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna 2

Den allmänna förklaringen är idag översatt till 500 språk och håller därmed världsrekordet som världens mest översatta dokument (förutom bibeln) . Den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna är därmed även översatt till svenska. Nedan följer utrikesdepartementets offentliga översättning.

Svenska FN-förbundets sammanställning: [Allmanförklaringomdemanskligarattigheterna.pdf \(fn.se\)](#)

För referens

Ingress

Eftersom erkännandet av det inneboende värdet hos alla som tillhör människosläktet och av deras lika och obestridda rättigheter är grundvalen för frihet, rättvisa och fred i världen,

Eftersom ringaktning och förakt för de mänskliga rättigheterna har lett till barbariska gärningar som har upprört mänsklighetens samvete, och då skapandet av en värld där människorna åtnjuter yttrandefrihet, trosfrihet

och frihet från fruktan och nöd har tillkännagivits som folkens högsta strävan,

Eftersom det är väsentligt för att människorna inte som en sista utväg skall tvingas att tillgripa uppror mot tyranni och förtryck att de mänskliga rättigheterna skyddas genom rättsstatens principer,

Eftersom det är väsentligt att främja utvecklingen av vänskapliga förbindelser mellan nationerna,

Eftersom Förenta Nationernas folk i stadgan åter har bekräftat sin tro på de grundläggande mänskliga rättigheterna, den enskilda människans värdighet och värde samt mäns och kvinnors lika rättigheter och har beslutat att främja sociala framsteg och bättre levnadsvillkor under större frihet,

Eftersom medlemsstaterna har åtagit sig att i samverkan med Förenta Nationerna säkerställa en allmän och faktisk respekt för och efterlevnad av de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna,

Eftersom en gemensam uppfattning om innebörden av dessa rättigheter och friheter är av största betydelse för att uppfylla detta åtagande,

Tillkännager generalförsamlingen denna allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna som en gemensam norm för alla folk och nationer i syfte att alla människor och samhällsorgan med denna förklaring i ständigt åtanke skall sträva efter att genom undervisning och utbildning främja respekten för dessa rättigheter och friheter samt genom progressiva åtgärder, både nationellt och internationellt, se till att de erkänns och tillämpas allmänt och effektivt både bland folken i medlemsstaterna och bland folken i områden som står under deras jurisdiktion.

Artikel 1.

Alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. De har utrustats med förnuft och samvete och bör handla gentemot varandra i en anda av gemenskap.

Artikel 2.

Var och en är berättigad till alla de rättigheter och friheter som uttalas i denna förklaring utan åtskillnad av något slag, såsom på grund av ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning, nationellt eller socialt ursprung, egendom, börd eller ställning i övrigt. Ingen åtskillnad får heller göras på grund av den politiska, rättsliga eller internationella status som råder i det land eller det område som en person tillhör, vare sig detta land eller område är oberoende, står under förvaltarskap, är icke-självstyrande eller är underkastat någon annan begränsning av sin suveränitet.

Artikel 3.

Var och en har rätt till liv, frihet och personlig säkerhet.

Artikel 4.

Ingen får hållas i slaveri eller trälldom; slaveri och slavhandel i alla dess former skall vara förbjudna.

Artikel 5.

Ingen får utsättas för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.

Artikel 6.

Var och en har rätt att överallt erkännas som en person i lagens mening.

Artikel 7.

Alla är lika inför lagen och är berättigade till samma skydd av lagen utan diskriminering av något slag. Alla är berättigade till samma skydd mot alla former av diskriminering som strider mot denna förklaring och mot varje anstiftan till sådan diskriminering.

Artikel 8.

Var och en har rätt till verksam hjälp från sitt lands nationella domstolar mot handlingar som kränker hans eller hennes grundläggande rättigheter enligt lag eller författning.

Artikel 9.

Ingen får godtyckligt anhållas, hållas fängslad eller landsförvisas.

Artikel 10.

Var och en är på samma villkor berättigad till en rättvis och offentlig förhandling vid en oberoende och opartisk domstol vid prövningen av hans eller hennes rättigheter och skyldigheter och av varje anklagelse om brott mot honom eller henne.

Artikel 11.

1. Var och en som är anklagad för brott har rätt att betraktas som oskyldig till dess att hans eller hennes skuld lagligen har fastställts vid en offentlig rättegång, där personen åtnjuter alla rättssäkerhetsgarantier som behövs för hans eller hennes försvar.

2. Ingen får fällas till ansvar för en gärning eller underlåtenhet som inte utgjorde ett brott enligt nationell eller internationell lag vid den tidpunkt då den begicks. Det får inte heller utmätas strängare straff än vad som var tillämpligt vid den tidpunkt brottet begicks.

Artikel 12.

Ingen får utsättas för godtyckligt ingripande i fråga om privatliv, familj, hem eller korrespondens och inte heller för angrepp på sin heder eller sitt anseende. Var och en har rätt till lagens skydd mot sådana ingripanden och angrepp.

Artikel 13.

1. Var och en har rätt att fritt förflytta sig och välja bostadsort inom varje stats gränser.

2. Var och en har rätt att lämna varje land, även sitt eget, och att återvända till sitt land.

Artikel 14.

1. Var och en har rätt att i andra länder söka och åtnjuta asyl från förföljelse.

2. Denna rätt får inte åberopas vid rättsliga åtgärder som genuint grundas på icke-politiska brott eller på gärningar som strider mot Förenta Nationernas ändamål och grundsatser.

Artikel 15.

1. Var och en har rätt till en nationalitet.

2. Ingen får godtyckligt fråntas sin nationalitet eller nekas rätten att ändra nationalitet.

Artikel 16.

1. Fullvuxna män och kvinnor har rätt att utan någon inskränkning med avseende på ras, nationalitet eller religion ingå äktenskap och bilda familj. Män och kvinnor skall ha samma rättigheter i fråga om äktenskaps ingående, under äktenskapet och vid dess upplösning.

2. Äktenskap får endast ingås med de blivande makarnas fria och fulla samtycke.

3. Familjen är den naturliga och grundläggande enheten i samhället och har rätt till samhällets och statens skydd.

Artikel 17.

1. Var och en har rätt att äga egendom, både enskilt och tillsammans med andra.

2. Ingen får godtyckligt fråntas sin egendom.

Artikel 18.

Var och en har rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. Denna rätt innefattar frihet att byta religion och trosuppfattning och att, ensam eller i gemenskap med andra, offentligen eller enskilt, utöva sin religion eller trosuppfattning genom undervisning, andaktsutövning, gudstjänst och religiösa sedvänjor.

Artikel 19.

Var och en har rätt till åsiktsfrihet och yttrandefrihet. Denna rätt innefattar frihet att utan ingripande hysa åsikter samt söka, ta emot och sprida information och idéer med hjälp av alla uttrycksmedel och oberoende av gränser.

Artikel 20.

1. Var och en har rätt till frihet i fråga om fredliga möten och sammanslutningar.
2. Ingen får tvingas att tillhöra en sammanslutning.

Artikel 21.

1. Var och en har rätt att delta i sitt lands styre, direkt eller genom fritt valda ombud.
2. Var och en har rätt till lika tillträde till offentlig tjänst i sitt land.
3. Folkets vilja skall utgöra grundvalen för statsmakternas myndighet. Folkviljan skall uttryckas i periodiska och verkliga val, som skall genomföras med tillämpning av allmän och lika rösträtt och hemlig röstning eller ett likvärdigt fritt röstförfarande.

Artikel 22.

Var och en har, i egenskap av samhällsmedlem, rätt till social trygghet, och är berättigad till att de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter som krävs för hävdandet av hans eller hennes människovärde och utvecklingen av hans eller hennes personlighet, förverkligas genom nationella åtgärder och mellanfolkligt samarbete i enlighet med varje stats organisation och resurser.

Artikel 23.

1. Var och en har rätt till arbete, fritt val av sysselsättning, rättvisa och tillfredsställande arbetsförhållanden samt till skydd mot arbetslöshet.
2. Var och en har utan diskriminering rätt till lika lön för lika arbete.
3. Var och en som arbetar har rätt till en rättvis och tillfredsställande ersättning som ger honom eller henne och hans eller hennes familj en människovärdig tillvaro och som vid behov kan kompletteras med andra medel för socialt skydd.
4. Var och en har rätt att bilda och ansluta sig till fackföreningar för att värna sina intressen.

Artikel 24.

Var och en har rätt till vila och fritid, innefattande skälig begränsning av arbetstiden samt regelbunden betald ledighet.

Artikel 25.

1. Var och en har rätt till en levnadsstandard tillräcklig för den egna och familjens hälsa och välbefinnande, inklusive mat, kläder, bostad, hälsovård och nödvändiga sociala tjänster samt rätt till trygghet i händelse av arbetslöshet, sjukdom, invaliditet, makas eller makes död, ålderdom eller annan förlust av försörjning under omständigheter utanför hans eller hennes kontroll.
2. Mödrar och barn är berättigade till särskild omvårdnad och hjälp. Alla barn skall åtnjuta samma sociala skydd, vare sig de är födda inom eller utom äktenskapet.

Artikel 26.

1. Var och en har rätt till utbildning. Utbildningen skall vara kostnadsfri, åtminstone på de elementära och grundläggande stadierna. Den elementära utbildningen skall vara obligatorisk. Yrkesutbildning och teknisk utbildning skall vara tillgänglig för alla. Den högre utbildningen skall vara öppen för alla med hänsyn till deras förmåga.
2. Utbildningen skall syfta till att utveckla personligheten till fullo och till att stärka respekten för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Utbildningen skall också främja förståelse, tolerans och vänskap mellan alla nationer, rasgrupper och religiösa grupper samt främja Förenta Nationernas verksamhet för fredens bevarande.
3. Rätten att välja utbildning för barnen tillkommer i första hand deras föräldrar.

Artikel 27.

1. Var och en har rätt att fritt delta i samhällets kulturella liv, att njuta av konst samt att få ta del av vetenskapens framsteg och dess förmåner.
2. Var och en har rätt till skydd för de ideella och materiella intressen som härrör från vetenskapliga, litterära och konstnärliga verk till vilka han eller hon är upphovsman.

Artikel 28.

Var och en har rätt till ett socialt och internationellt system där de rättigheter och friheter som behandlas i denna förklaring till fullo kan förverkligas.

Artikel 29.

1. Var och en har plikter mot samhället, i vilket den fria och fullständiga utvecklingen av hans eller hennes personlighet ensamt är möjlig.
2. Vid utövandet av sina rättigheter och friheter får en person endast underkastas sådana inskränkningar som har fastställts i lag och enbart i syfte att trygga tillbörlig hänsyn till och respekt för andras rättigheter och friheter samt för att tillgodose ett demokratiskt samhälles berättigade krav på moral, allmän ordning och allmän välfärd.
3. Dessa rättigheter och friheter får inte utövas på ett sätt som är oförenligt med Förenta Nationernas ändamål och grundsatser.

Artikel 30.

Ingenting i denna förklaring får tolkas som att det innebär en rätt för en stat, en grupp eller en enskild person att ägna sig åt en verksamhet eller att utföra en handling som syftar till att omintetgöra någon av de rättigheter eller friheter som anges i förklaringen

Bild 10: Resolution- Deklaration - Konvention

Deklarationer är en viljetrytning och ett moraliskt ställningstagande av världssamfundet, som inte är juridiskt bindande för FN:s medlemsstater.

Deklarationer botten ofta i **resolutioner** som antagits av generalförsamlingen. En del deklarerationer utvecklas senare till **konventioner**.

Konventioner är juridiskt bindande för de stater som undertecknat och ratificerat dem.

Att **underteckna** (*sign*) innebär att man förklarar sig beredd att senare ratificera.

Att **ratificera** (*ratify*) innebär att landet har gjort nödvändiga justeringar för att anpassa sin lagstiftning, och att landets parlament har antagit konventionen som gällande lag. Det kan ta flera år mellan undertecknande och ratificering.

Vissa stater undertecknar konventioner men med en reservation, eller undertecknar konventionen men inte de frivilliga tilläggsprotokollen som till exempel finns i ICCPR.

Bild 11: 9 kärnkonventioner

FN:s främsta redskap för att skydda de mänskliga rättigheterna är **konventioner**. I den allmänna förklaringen säger länderna att det är viktigt med mänskliga rättigheter, men de lovar inte att göra det som står i förklaringen. Nästa steg var därför att göra konventioner. Länder som har ratificerat en konvention har förbundit sig att agera i enlighet med dess innehåll.

Ett land ansluter sig till en konvention i två steg:

Först sker ett undertecknande som ett viljeuttryck av en regering att verka för en ratificering av konventionen.

Därefter ser landet över och ändrar, om det är nödvändigt, sin nationella lagstiftning så att den överensstämmer med konventionen.

När arbetet med den nationella lagstiftningen är klar kan landets styre godkänna att konventionen ratificeras. Länder som har ratificerat en konvention kallas för konventionsstater.

Det finns möjlighet att reservera sig mot delar i konventionstexten, något som många länder utnyttjar.

Reservationer urholkar konventioner

Ett problem med reservationer är att innehållet i en konvention riskerar att urholkas om ett land reserverar sig mot alltför många eller viktiga bestämmelser.

Wienkonventionen om traktaträtten slår fast att reservationer inte kan tillåtas om de är oförenliga med en konventions ändamål och syfte. Det är emellertid inte alla MR-konventioner som hänvisar till denna bestämmelse. En av de konventioner som har flest reservationer är konventionen om avskaffande av all form av diskriminering av kvinnor. Cirka 60 länder har reserverat sig mot delar av innehållet.

Det finns **nio s.k. kärnkonventioner** för mänskliga rättigheter i FN-systemet. Bilden visar dessa nio, när de tillkom och vilka Sverige anslutit sig till. Kärnkonventioner kallas så för att de har en särskild tyngd i FN-systemet då varje sådan konvention har en kommitté som övervakar staternas arbete med konventionen. Varje stat som har ratificerat en konvention är skyldig att kontinuerligt lämna skriftliga rapporter till den aktuella kommittén.

Med jämna mellanrum **rapporterar Sverige** om efterlevnaden av sina internationella MR-åtaganden till FN:s övervakningskommittéer.

Kritik mot Sverige

Barnkommittén har vid flera tillfällen uttryckt kritik för avsaknaden av en åldersgräns för könsmognad, vilket försvagar skyddet mot att barn utnyttjas i pornografi. Dessutom anser barnkommittén att systemet med självstyrande kommuner leder till att barn riskerar att behandlas olika i olika kommuner. I januari 2020 blev barnkonventionen svensk lag.

Kvinnokommittén har konstaterat att stora löneskillnader förekommer mellan män och kvinnor och tortyrkommittén har kritiserat Sverige flera gånger för att ha avvisat flyktingar trots att de löper risk att utsättas för tortyr när de återkommer till sitt hemland.

Efter kritik från FN ska Sverige inrätta en oberoende MR-institution i januari 2022.

Rasdiskrimineringskommittén har upprepade gånger riktat kritik mot Sverige om att samer, romer och andra minoriteter diskrimineras, att hatbrott för sällan leder till åtal, och att Sverige inte uppfyller kraven i konventionen beträffande rasistiska organisationer.

Utöver kritiken ger också kommittéerna förslag på hur regeringen kan förbättra skyddet av de mänskliga rättigheter som omfattas av konventionen i fråga.

Konventionen för migrantarbetare kommer Sverige inte ansluta sig till då man följer EU:s politik i frågan.

Konventionen mot ofrivilliga försvinnanden kommer Sverige att ansluta sig till så snart förberedelsearbetet är klart vilket beräknas vara fallet inom kort.

Bild 12: FN-systemet för MR

Bilden visar **FN:s olika organ för mänskliga rättigheter**.

I rutan till höger nämns de kommittéer, med sakkunniga juridiska experter, som är knutna till de olika kärnkonventionerna (se förra bilden).

Många frågor om mänskliga rättigheter tas även upp på hösten i New York av **generalförsamlingens tredje utskott**. Utskottet är ett av FN:s generalförsamlings sex utskott och det behandlar sociala, humanitära och kulturella frågor. Alla FN:s medlemsländer har en röst i generalförsamlingen.

FN:s råd för mänskliga rättigheter ersatte 2006 den tidigare kommissionen för mänskliga rättigheter som fick mycket kritik för att vara ineffektivt och alltför politiserat. För att förbättra övervakandet av de mänskliga rättigheterna och undvika kommissionens misslyckanden förändrades arbetssättet och kriterier för medlemskap skärptes.

Istället för att utvalda länder skall pekas ut och kritiserats, som var situationen i kommissionen, granskas nu alla länder rutinmässigt under en 4-årsperiod.

47 länder är medlemmar och möts regelbundet i Genève. Det finns även möjlighet att kalla till specialsessioner då kritiska MR-situationer behandlas separat.

Sverige kandiderade för en ordinarie plats i rådet för perioden 2013-2015 men valdes inte in och kan därmed inte delta i rådets omröstningar om olika frågor. Istället har Sverige sk observatörsstatus vilket ger möjlighet att delta i diskussioner och föreslå frågor till dagordningen. Exempel på en fråga som Sverige drivit och fått gehör för är tillsättandet av en specialrapportör för Iran.

En **högkommissarie för de mänskliga rättigheterna** tillsattes för första gången 1993 av FN:s generalförsamling. Högkommissarien ska främja och skydda de mänskliga rättigheterna, vara rådgivare till regeringar och samordna aktiviteter inom FN-systemet som rör mänskliga rättigheter. Högkommissarien sitter i högst fem år och den nuvarande högkommissarien för mänskliga rättigheter är Michelle Bachelet, som tidigare har varit president i Chile.

Bild 13: Grundläggande rättigheterna och friheterna

FN:s allmänna förklaring och de två FN-konventionerna från 1966 (konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter samt konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter) innehåller tillsammans med de regionala konventionerna en lång rad rättigheter och grundläggande friheter, bl.a. rätten till skydd mot övergrepp och rättigheter för att tillgodose de mest grundläggande behoven. Efterlevnaden av dessa granskas under UPR (universella periodiska granskningen, universal periodic review).

Bild 14: FN-kontoret för mänskliga rättigheter

FN-kontoret för mänskliga rättigheter i Genève, Schweiz.

Arbetet för stärkta mänskliga rättigheter är en av FN-systemets största framgångar. På bilden ses FN:s kontor för mänskliga rättigheter som ligger i Genève, Schweiz. Där finns den del av FN som fungerar som övervakare av ländernas arbete med mänskliga rättigheter: nio så kallade granskningskommittéer, kontoret för FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter och rådet för mänskliga rättigheter.

FN ger också stöd till medlemsländernas MR-arbete på hemmaplan. Sverige har genom åren fått rekommendationer av FN om att inrätta en oberoende nationell institution för mänskliga rättigheter vilket även FN-förbundet tillsammans med andra organisationer påpekat saknas i Sverige. En så kallad MR-institution kan bidra till att höja kunskapsnivån hos både riksdag och regering, statliga myndigheter och andra berörda aktörer om vad det innebär att arbeta med mänskliga rättigheter i praktiken. MR-institutionen skall även bidra med en alternativrapport när Sverige granskas av FN. I januari 2022 inrättas Sveriges första institut för mänskliga rättigheter. Läs mer här: [Styrelsen för Institutet för mänskliga rättigheter utsedd - Regeringen.se](https://styrelsen.forskarforum.se/nyheter/2022/01/12/styrelsen-for-institutet-for-maenskliga-rattigheter-utsedd-regeringen.se)

Bild 15: Universal Periodic Review

Universal Periodic Review (UPR) är FN:s råd för mänskliga rättigheters allmänna granskning av länder och innebär en återkommande granskning av samtliga FN:s medlemsstaters efterlevnad av samtliga konventionsåtaganden om mänskliga rättigheter. Till skillnad från sedvanlig konventionsgranskning i FN:s granskningskommittéer utförs den inte av opolitiska experter utan av andra stater.

Om Sverige granskas producerar den svenska regeringen en rapport, det oberoende MR-institutet en rapport, och civilsamhället (till exempel svenska FN-förbundet) producerar en parallellrapport. FN-förbundet har en samordnande funktion i UPR och ICERD granskningarna

UPR-granskningen är bred och omfattar i stora drag samtliga centrala konventionsåtaganden om mänskliga rättigheter. Alla frågor om bäring på mänskliga rättigheter kan därmed lyftas under granskningen. I samband med en dialog med medlemsstaten ges ett flertal rekommendationer som den granskade staten kan acceptera eller notera (vilket innebär att de inte accepterar).

Att UPR är en återkommande granskning av medlemsländernas efterlevnad innebär att medlemsländernas efterlevnad av samtliga konventionsåtaganden inom mänskliga rättigheter

granskas ungefär vart femte år. Inför granskningen får medlemslandet möjlighet att presentera i en rapport vilka handlingar de gjort för att förbättra efterlevnaden av de mänskliga rättigheterna i deras land. Rapporten används senare som underlag för granskningen av medlemsstaten.

Bild 16: Sverige och UPR

Sveriges generella efterlevnad av de mänskliga rättigheterna granskas regelbundet inom ramen för FN:s Universal Periodic Review (UPR).

Inom ramen för den tredje cykeln av UPR-processen lämnade Sverige in sin nationella rapport till FN i oktober 2019 om uppföljningen av de rekommendationer som Sverige fick under granskningen i januari 2015.

Granskningen skedde sedan den 27 januari 2020 i FN:s råd för mänskliga rättigheter i den så kallade universella periodiska granskningen (UPR). Det var rekordmånga stater som deltog på Sveriges granskning, hela 122 av FN:s medlemsstater. Granskningen behandlade människorättsituationen i Sverige och följde upp de rekommendationer som Sverige fick i den senaste granskningen år 2015. Den rapport som regeringen lämnade in i mitten av oktober 2019 tillsammans med uppgifter från FN:s MR-mekanismer och civilsamhällsorganisationer, utgjorde grunden för granskningen.

Totalt 300 rekommendationer gavs till Sverige i 2020 års MR-granskning, varav 214 av dessa accepterades av Sverige. Sverige fick liksom tidigare MR-granskningar kritik för bland annat att en oberoende MR-institution saknas, att minoritetsgrupper diskrimineras, det ökade antalet hatbrott, diskriminering och våld mot kvinnor, växande socioekonomiska klyftor och att rasistiska organisationer inte är förbjudna, något som regeringens rapport anser har förbättrats.

Källa: <https://undocs.org/A/HRC/44/12>

Bild 17: Ovärderliga rättigheter

Den trettionde och avslutande artikeln i MR-förklaringen lyder:

Ingenting i denna förklaring får tolkas som att det innebär en rätt för en stat, en grupp eller en enskild person att ägna sig åt en verksamhet eller att utföra en handling som syftar till att omintetgöra någon av de rättigheter eller friheter som anges i förklaringen.

Ändå hotas dina och mina rättigheter. I både demokratier och icke-demokratier finns auktoritära politiska ledare som kallar oberoende medier för folkets fiende, fängslar oliktkänkande och dödar brottsmisstänkta utan föregående rättsprocesser. Vi har alla på bara några år tvingats att bli extra vaksamma mot falska nyheter som sprids inte minst i sociala medier. FN:s granskningsarbete ifrågasätts av ledande politiker, även i Sverige. Frivilligorganisationer möter starkt motstånd vilket drabbar flera FN-förbund runt om i världen.

Bild 18: En bättre värld

Avslutningsbild